

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κείμενα Παιδευτικού Προβληματισμού

ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Δύσκολον θέρεμμα άνθρωπος

ΠΛΑΤΩΝ

Προγραμματισμός και αξιολόγηση του έργου του εκπαιδευτικού στη σχολική τάξη

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οδηγίες για τη διδασκαλία της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη Β' Λυκείου

Η θεατρικότητα του Καβάφη

Μαθητές Δημοτικού, κείμενα μαζικής κουλτούρας και ισχύον διδακτικό υλικό

Τα Προγράμματα Σπουδών του γλωσσικού μαθήματος στο Γυμνάσιο, 1977-2007

Η αναγνωστική αποκωδικοποίηση ως μηχανισμός και ως δεξιότητα

ΕΝΘΕΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Α' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορία, μνήμη, ηθική, πολιτειότητα: Μοντέλα προσέγγισης με πεδίο αναφοράς
το μάθημα της ιστορίας

Ιδεολογικές χρήσεις του θουκυδίδειου έργου στη νεοελληνική εκπαίδευση

Γράφουν:

ΒΕΝΕΤΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ & ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ • ΑΡΓΥΡΗΣ ΑΡΧΑΚΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ • ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

• ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ • ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΛΗΚΙΔΗΣ • ΝΙΚΟΣ ΠΑΛΙΕΡΑΚΗΣ • ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

• ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΖΑΧΑΡΙΟΥ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ • ΒΑΣΙΑ ΤΣΑΜΗ • ΑΝΝΑ ΦΤΕΡΝΙΑΤΗ

• ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΦΩΤΙΟΥ • ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΡΗΣ

Σχολιάζουν την εκπαιδευτική επικαιρότητα:

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ • ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΣΛΗΣ • ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΤΕΦΟΣ

• ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΑΦΟΣ • ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

ΕΤΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΕΒΔΟΜΟ • ΑΘΗΝΑ • 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ	Σελ.	5
Σχολιογραφία	»	7
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ		
<i>Κώστας Χάρης</i> , Ο προγραμματισμός και η αξιολόγηση του έργου του εκπαιδευτικού στη σχολική τάξη (ή τάξεις) ευθύνης του	»	17
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
<i>Ομάδα Εργασίας: Βενετία Αποστολίδου</i> (συντονίστρια), <i>Βασίλης Βασιλειάδης</i> , <i>Ειρήνη Γαμβρού</i> , <i>Αγάθη Γεωργιάδου</i> , <i>Νικολίνα Κουντουρά</i> , <i>Γρηγόρης Πασχαλίδης</i> , <i>Ελένη Χοντολίδου</i> , Οδηγίες για τη διδασκαλία της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη Β΄ Λυκείου	»	28
<i>Κώστας Μπαλάσκας</i> , Η θεατρικότητα του Καβάφη	»	54
<i>Άννα Φτεργιάτη</i> , <i>Αργύρης Αρχάκης</i> , <i>Δημήτρης Παπαζαχαρίου</i> , <i>Βάσια Τσάμη</i> , Ανίχνευση των προτιμήσεων μαθητών/τριών Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας και το ισχύον διδακτικό υλικό	»	61
<i>Πηνελόπη Φωτίου</i> , Η εξελικτική πορεία των Προγραμμάτων Σπουδών του γλωσσικού μαθήματος στο Γυμνάσιο και η θέση του γραπτού λόγου σ' αυτά κατά την περίοδο 1977-2007	»	78
<i>Νίκος Παλιεράκης</i> , Η αναγνωστική αποκωδικοποίηση ως μηχανισμός και ως δεξιότητα. Πειραματική εφαρμογή αυτοματοποίησης των λέξεων	»	95
ΕΝΘΕΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Α΄ ΜΕΡΟΣ)		
<i>Κώστας Κωστής</i> , <i>Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος</i> , Σχολεία εκτός πραγματικότητας	»	110
<i>Γιώργος Κόκκινος</i> , <i>Γιάννης Παπαγεωργίου</i> , Ιστορία, μνήμη, ηθική, πολιειότητα: Τρία μοντέλα προσέγγισης με πεδίο αναφοράς το μάθημα της ιστορίας	»	112
<i>Άγγελος Α. Παληκίδης</i> , Ιδεολογικές χρήσεις του Θουκυδίδειου έργου στη νεοελληνική εκπαίδευση. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος μέσα από τα ερμηνευτικά σχήματα της Εθνικής Ιστοριογραφίας	»	133
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Γράφει η <i>Νατάσσα Μερκούρη</i>) Σχολεία Waldorf: Χτίζοντας εκπαιδευτικές κοινότητες ενάντια στον αποκλεισμό	»	150
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ [Η ποιητική των Ρωμαίων «Νεωτέρων»] (Γράφει η <i>Γιωγή Τσατσάνη</i>)	»	153

Άννα Φτερνιάτη, Αργύρης Αρχάκης,
Δημήτρης Παπαζαχαρίου, Βάσια Τσάμη*

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ
Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΕ ΚΕΙΜΕΝΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ¹

1. Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες, η διεθνής έρευνα για τη διδασκαλία της γλώσσας έχει εστιάσει την προσοχή της στην έννοια του γραμματισμού (literacy), η οποία συνεπάγεται την κατανόηση, παραγωγή, αποτελεσματική ερμηνεία και κριτική αντιμετώπιση προφορικών, γραπτών και πολυτροπικών κειμένων σε διαφορετικές επικοινωνιακές και κοινωνικές περιστάσεις (Barton 1994: 192-194, Baynham 2002: 28). Ως πολυτροπικά κείμενα (multimodal texts) νοούνται όσα συνδυάζουν τη χρήση διαφορετικών σημειωτικών μέσων (γλωσσικών, ακουστικών, οπτικών, νευματικών, ηλεκτρονικών) για την παραγωγή νοήματος (Kress & van Leeuwen 1996, 1998, 2001, Kress 2003, 2010, van Leeuwen 2005).

Η διερεύνηση του γραμματισμού ως πρακτικής (literacy practice) σημαίνει τη μελέτη του ως «συγκεκριμένης κοινωνικής δραστηριότητας» (Barton 1994: 58-60, Baynham 2002: 55). Η μαζική κουλτούρα σχετίζεται άμεσα με την καθημερινότητα των παιδιών και συνιστά σημαντικό μέρος των πρακτικών γραμματισμού τους. Κατ' επέκταση, η προοδευτική στροφή των σχολικών προγραμμάτων προς τις ποικίλες πολιτισμικές, κοινωνιο- και κειμενογλωσσικές εμπειρίες που φέρνουν οι μαθητές/τριες από το εξωσχολικό τους περιβάλλον στην τάξη, έχει αναδείξει τη σημασία της αξιοποίησης της μαζικής κουλτούρας στη γλωσσική διδασκαλία. Τέτοιου είδους κείμενα (π.χ. τηλεοπτικά προγράμματα, έντυπο υλικό από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, τραγούδια) έχουν ήδη εισαχθεί διεθνώς σε πολλά σχολικά εγχειρίδια (Alvermann et al. 1999, Stevens 2001, Morrell 2002).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τις προτιμήσεις μαθητών/τριών της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού σε πρακτικές γραμματισμού που σχετίζονται με δραστηριότητες που εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας και με τα οποία τα

* Η Α. Φτερνιάτη είναι επίκουρη καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Παν/μίου Πατρών, ο Α. Αρχάκης είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας του Παν/μίου Πατρών, ο Δ. Παπαζαχαρίου είναι επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας του Παν/μίου Πατρών και η Β. Τσάμη είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος και υποψήφια διδάκτωρ Γλωσσολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Παν/μίου Πατρών.

παιδιά έρχονται σε συνεχή επαφή στο εξωσχολικό τους περιβάλλον στην καθημερινότητά τους. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό προτιμούν οι μαθητές/τριες να ακούν τραγούδια, να παρακολουθούν τηλεοπτικά προγράμματα, να πλοηγούνται στο διαδίκτυο και να διαβάζουν εξωσχολικά έντυπα, καθώς και τι είδους τραγούδια και τηλεοπτικά, διαδικτυακά και έντυπα κείμενα προτιμούν. Παράλληλα, μελετάται κατά πόσο οι προτιμήσεις των παιδιών στις παραπάνω πρακτικές γραμματισμού επηρεάζονται από διάφορους κοινωνικούς παράγοντες, όπως το φύλο, η εθνοτική προέλευση, η κοινωνικομορφωτική καταγωγή τους, καθώς και αν σχετίζονται με τις σχολικές επιδόσεις τους στο γλωσσικό μάθημα. Τέλος, γίνεται σύγκριση των όσων καταδεικνύουν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας με τις προτεινόμενες από το ισχύον διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα διδακτικές πρακτικές, όπως περιγράφονται σε σχετικές έρευνες.

Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη γλωσσικού διδακτικού υλικού, το οποίο θα είναι συμβατό με τις ανάγκες και την πραγματικότητα των παιδιών και παράλληλα, ελκυστικό και ενδιαφέρον γι' αυτά.

2. Μεθοδολογία*

2.1 Επιλογή του δείγματος

Η επιλογή του δείγματος βασίζεται στη στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία (stratified random sampling), καθώς το δείγμα συνελέγη με τρόπο ώστε να υπάρχει διαστρωμάτωση ως προς το κοινωνικό επίπεδο των μαθητών/τριών ανάλογα με την περιοχή στην οποία λειτουργεί το σχολείο που φοιτούν.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε πέντε δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ευρύτερη περιοχή του νομού Αχαΐας. Συνολικά επελέγησαν 165 μαθητές/τριες Ε' και ΣΤ' Δημοτικού (11-12 ετών). Τα πέντε αυτά σχολεία κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής στην οποία λειτουργούν (βλ. πίνακα 1) σε χαμηλό (1 σχολείο), μέτριο (2 σχολεία) και υψηλό (2 σχολεία), ενώ το μορφωτικό επίπεδο των γονιών προκύπτει από το μέσο όρο δεκάβαθμης κλίμακας.² Το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής κάθε σχολείου φαίνεται να συμβαδίζει με το μορφωτικό επίπεδο των γονιών των μαθητών που φοιτούν σ' αυτά (βλ. πίνακα 1).

Τα παιδιά ελληνικής καταγωγής αποτελούν το 86,65% του δείγματος. Όσον αφορά τους/τις αλλοδαπούς/ές μαθητές/τριες, στην ανάλυση αξιοποιήθηκαν μόνο όσα δεδομένα προέρχονταν από μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής, θεωρώντας ότι πρόκειται για μια συμπαγή ομάδα με κοινό κοινωνιοπολιτισμικό υπόβαθρο. Οι Αλβανοί/ίδες μετανάστες/τριες αποτελούν την πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα (63,2% των νόμιμων μεταναστών/τριών) στην ελληνική επικράτεια (Εμκε-Πουλοπούλου 2007). Οι μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής αποτελούν το 8,92%

* Ευχαριστούμε πολύ τον Καθηγητή του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών Γιάννη Κατσόλλη για την πολύτιμη βοήθειά του στον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου αυτής της έρευνας.

Πίνακας 1: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονιών ανάλογα με το κοινωνικό επίπεδο του σχολείου

Κοινωνικό επίπεδο σχολείου	Εκπαίδευση πατέρα			Εκπαίδευση μητέρας		
	N	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	N	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Χαμηλό	19	3,37	1,770	19	4,21	1,960
Μεσαίο	31	5,42	2,125	30	6,00	1,965
Μεσαίο	26	5,69	2,204	26	6,50	1,923
Υψηλό	36	7,56	2,103	36	7,17	1,889
Υψηλό	28	7,82	2,000	28	8,14	2,049

του συνολικού δείγματος και παράλληλα, συγκροτούν το μεγαλύτερο ποσοστό των μη αυτοχθόνων στα σχολεία του δείγματος (77,8%).³ Η κατανομή του πληθυσμού των μαθητών/τριών ελληνικής και αλβανικής καταγωγής που συνιστά το δείγμα της έρευνας ανά φύλο και σχολική επίδοση παρουσιάζεται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Κατανομή του πληθυσμού των μαθητών του δείγματος της έρευνας ανά φύλο, εθνοτική καταγωγή και σχολική επίδοση

Σχολική Επίδοση	ελληνικής καταγωγής				αλβανικής καταγωγής				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Υψηλή	43	27,39	43	27,39	1	0,64	1	0,64	88	56,05
Μέτρια	27	17,2	17	10,83	6	3,82	3	1,91	53	33,76
Χαμηλή	9	5,73	4	2,55	1	0,64	2	1,27	16	10,19
Σύνολο	79	50,32	64	40,76	8	5,1	6	3,82	157	100

2.2 Το μέσο συλλογής των δεδομένων και η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

Οι πρακτικές γραμματισμού μελετώνται συχνά με εθνογραφικές μεθόδους, στις οποίες ο/η ερευνητής/τρια έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει εκ του σύνεγγυς τους/τις πληροφορητές/τριες του, να παρατηρήσει και να καταγράψει τη συμπεριφορά τους. Στην παρούσα έρευνα, δεν χρησιμοποιήθηκαν τέτοιου είδους μέθοδοι, καθώς έχουμε δώσει ιδιαίτερη έμφαση στο πώς οι ίδιοι/ες οι μαθητές/τριες προσλαμβάνουν τις πρακτικές γραμματισμού τους που σχετίζονται με κείμενα μαζικής κουλτούρας. Για το λόγο αυτό θεωρήσαμε ότι η πιο κατάλληλη μέθοδος για τη συλλογή των δεδομένων μας ήταν το ανώνυμο ερωτηματολόγιο (βλ. επίσης Marsh 2004, Marsh et al. 2005). Σχεδιάστηκαν δύο ερωτηματολόγια, ένα για τους/τις μαθητές/τριες και ένα για τους γονείς τους.⁴

Στο ερωτηματολόγιο των μαθητών/τριών διατυπώνονται κυρίως ερωτήσεις κλειστού τύπου και ορισμένες ανοιχτού τύπου. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου, ορισμένες

από τις οποίες αξιοποιούνται στο παρόν άρθρο, ιεραρχούσαν τις προτιμήσεις των μαθητών/τριών μέσω μιας δεκάβαθμης κλίμακας. Το ερωτηματολόγιο των γονιών ήταν μονοσέλιδο και αποσκοπούσε στον προσδιορισμό του κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου της οικογένειας, μέσω κλειστών και ανοιχτών ερωτήσεων που αφορούν το εκπαιδευτικό τους επίπεδο και το επάγγελμά τους.

Η διεξαγωγή της έρευνας διήρκεσε περίπου ένα μήνα, από το τέλος Απριλίου του 2012 έως το τέλος Μαΐου του 2012. Τα ερωτηματολόγια, μετά από πιλοτική εφαρμογή, συμπληρώθηκαν στα σχολεία του δείγματος από τους/τις μαθητές/τριες με την παρουσία του/της εκπαιδευτικού και μιας ερευνήτριας. Από τους/τις εκπαιδευτικούς ζητήθηκε να συμπληρώσουν το στοιχείο της σχολικής επίδοσης κάθε μαθητή/τριας στο γλωσσικό μάθημα και την εθνοτική προέλευση, δεδομένου ότι διαπιστώθηκε σε δοκιμαστική εφαρμογή της έρευνας ότι οι απαντήσεις των μαθητών/τριών δεν ήταν πάντα ακριβείς.

3. Αποτελέσματα

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 20.0. Στην ενότητα που ακολουθεί παρουσιάζεται ένα μικρό μέρος των δεδομένων (βλ. επίσης Archakis et al. υπό δημοσίευση) που προέρχονταν από τα ερωτηματολόγια που συγκεντρώθηκαν, δεδομένου ότι το υλικό που συλλέχθηκε ήταν εξαιρετικά πλούσιο σε πληροφορίες που σχετίζονται με την επαφή των μαθητών/τριών με κείμενα μαζικής κουλτούρας.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 3 όσον αφορά την προτίμηση των μαθητών/τριών στην ενασχόλησή τους με δραστηριότητες στις οποίες εμπεριέχονται κείμενα μαζικής κουλτούρας, τα παιδιά φαίνεται να προτιμούν κυρίως κείμενα μαζικής κουλτούρας τα οποία περιέχουν και συνδυάζουν σύγχρονους και ενδεχομένως πολλούς σημειωτικούς τρόπους. Συνεπώς, τα πολυτροπικά κείμενα, που πέρα από τις λέξεις συνδυάζουν εικόνες, σύμβολα, κίνηση, διαγράμματα και ήχο, φαίνεται να ελκύουν την προσοχή των παιδιών και να προτιμώνται από αυτά. Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρούμε ότι τα παιδιά προτιμούν λιγότερο τα έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας συγκριτικά με τα τηλεοπτικά και τα διαδικτυακά, επειδή δεν συνδυάζουν σύγχρονους σημειωτικούς τρόπους της ψηφιακής τεχνολογίας, όπως κινούμενη εικόνα και

Πίνακας 3: Προτιμήσεις των μαθητών/τριών σε δραστηριότητες οι οποίες εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας (δεκάβαθμη κλίμακα)

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες:	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Ακούς τραγούδια	8,65	2,090
Παρακολουθείς τηλεοπτικά προγράμματα	7,71	2,215
Μπαίνεις στο διαδίκτυο	7,63	2,782
Διαβάζεις εξωσχολικά έντυπα	6,81	2,541

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ήχο. Τα παιδιά φαίνεται να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην οπτική και ακουστική διάσταση και στον πολυτροπικό κόσμο που απαιτεί τη συνδυαστική ικανότητα παράλληλης αποκωδικοποίησης πολλών σημειωτικών συστημάτων.

Πίνακας 4: Προτιμήσεις των μαθητών/τριών σε διάφορα είδη τραγουδιών (δεκάβαθμη κλίμακα)

Πόσο πολύ σου αρέσει να ακούς τα παρακάτω είδη τραγουδιών:	Μέσος Όρος	Τυπική απόκλιση
Hip-Hop	8,27	2,494
Pop	7,91	2,919
Rap	7,59	2,982
Ροκ	6,85	3,222
R'n'B	6,24	3,369
Μετάλ.	5,06	3,505
Έντεχνα	4,70	3,257
Λαϊκά	4,28	3,152
Παραδοσιακά / δημοτικά	4,19	3,218
Παιδικά	3,94	3,410
Ρεμπέτικα	3,88	3,124

Φωτίζοντας περαιτέρω τις προτιμήσεις των παιδιών σε κείμενα μαζικής κουλτούρας τέθηκε στους/στις μαθητές/τριες ερώτηση ειδικά σε σχέση με το είδος των τραγουδιών που προτιμούν να ακούν. Σύμφωνα με τον πίνακα 4, στις πρώτες προτιμήσεις των παιδιών φαίνεται να συγκαταλέγονται τα επίκαιρα τραγούδια με μοντέρνους ρυθμούς (τα χιπ-χοπ και αμέσως μετά τα ποπ, τα ραπ και τα ροκ). Τα παιδικά τραγούδια δεν εντάσσονται στις προτιμήσεις των μαθητών/τριών, στοιχείο

Πίνακας 5: Προτιμήσεις των μαθητών/τριών στα τηλεοπτικά προγράμματα (δεκάβαθμη κλίμακα)

Πόσο πολύ σου αρέσει να παρακολουθείς τα παρακάτω τηλεοπτικά προγράμματα:	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Κωμικές τηλεοπτικές σειρές	8,51	2,285
Ξένες ταινίες	7,95	2,415
Ριάλιτι σόου	7,76	2,616
Ελληνικές ταινίες	7,65	2,756
Κινούμενα Σχέδια	7,27	2,847
Τηλεπαιχνίδια	6,76	3,004
Ντοκιμαντέρ	6,74	2,936
Αθλητικές εκπομπές	6,58	3,585
Μουσικές εκπομπές	5,86	3,083
Δραματικές τηλεοπτικές σειρές	5,52	3,374
Εκπομπές μαγειρικής	4,73	3,212
Ενημερωτικές εκπομπές	4,64	2,876
Διαφημίσεις	4,22	2,935
Δελτία ειδήσεων	3,60	2,760

το οποίο θα μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι απευθύνονται σε παιδιά μικρότερης ηλικίας. Τα παραδοσιακά/δημοτικά και τα ρεμπέτικα αποτελούν τις τελευταίες επιλογές των μαθητών.

Μελετώντας τις τηλεοπτικές προτιμήσεις⁵ των μαθητών/τριών, στον Πίνακα 5 φαίνεται να προτιμώνται οι ψυχαγωγικού τύπου εκπομπές, ενώ στις προτιμήσεις τους δεν εντάσσονται οι ενημερωτικές εκπομπές. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται η τάση να κυριαρχούν οι κωμικές τηλεοπτικές σειρές στις προτιμήσεις τους. Για τα παιδιά το χιούμορ αναδεικνύεται ως το κατεξοχήν στοιχείο για την επιλογή του αγαπημένου τους τηλεοπτικού προγράμματος. Στη συνέχεια, ακολουθούν οι προβαλλόμενες τηλεοπτικά ξένες κινηματογραφικές ταινίες και τα ριάλιτι σόου. Τα κινούμενα σχέδια δεν φαίνεται να συγκαταλέγονται στις πρώτες προτιμήσεις των μαθητών, γεγονός που θα μπορούσε να συνδέεται με το ότι τα παιδιά δεν προτιμούν να ακούν ούτε παιδικά τραγούδια. Η μη προτίμηση των μαθητών του δείγματος στα συγκεκριμένα κείμενα μαζικής κουλτούρας θα μπορούσε δηλαδή να αποδοθεί στο γεγονός ότι αυτά απευθύνονται σε παιδιά μικρότερης ηλικίας. Τα παιδιά της Ε' και ΣΤ' τάξης δεν φαίνεται να προτιμούν την παρακολούθηση τηλεπαιχνιδιών, καθώς δεν εντοπίζονται στις πρώτες θέσεις της κλίμακας των προτιμήσεών τους. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί ότι μολονότι η επικρατέστερη εξωσχολική δραστηριότητα που προτιμούν οι μαθητές είναι τα τραγούδια, η παρακολούθηση μουσικών τηλεοπτικών εκπομπών δε φαίνεται να συγκαταλέγεται στις πρώτες προτιμήσεις τους. Οι μαθητές δείχνουν επίσης να μην προτιμούν τις ενημερωτικές εκπομπές και τα δελτία ειδήσεων, δηλαδή, την παρακολούθηση πολιτικών και κοινωνικών συζητήσεων. Ακόμη, τα διαφημιστικά διαλείμματα δεν φαίνεται να αποτελούν αγαπημένες τηλεοπτικές επιλογές των παιδιών, αντίθετα μάλλον αντιμετωπίζονται σαν παρεμβολή και διακοπή της ροής από το πρόγραμμα που παρακολουθούν.

Όσον αφορά στις διαδικτυακές προτιμήσεις των μαθητών/τριών, σύμφωνα με τον πίνακα 6, τα παιδιά φαίνεται (δύο πρώτες επιλογές) να προτιμούν τη χρήση

Πίνακας 6: Προτιμήσεις των μαθητών/τριών στην ενασχόλησή τους με διαδικτυακές δραστηριότητες (δεκάβαθμη κλίμακα)

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες στο διαδίκτυο:	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Ακούς τραγούδια	8,87	1,913
Βλέπεις μουσικά video clip	8,15	2,599
Βλέπεις βίντεο	8,14	2,419
Παίζεις παιχνίδια με άλλους	8,09	2,545
Παίζεις παιχνίδια μόνος/η σου	7,65	2,826
Επισκέπτεσαι διάφορες ιστοσελίδες	6,74	3,127
Ψάχνεις υλικό για τις σχολικές σου εργασίες	6,04	3,138
Μπαίνεις σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter)	5,53	3,804

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

του διαδικτύου για να ακούν τραγούδια, τα οποία εμφανίζονται πρώτα στις προτιμήσεις τους (βλ. πίνακα 3) και να παρακολουθούν μουσικά βιντεοκλίπ. Ουσιαστικά το διαδίκτυο εμφανίζεται να αποτελεί σε σημαντικό βαθμό ένα μέσο το οποίο χρησιμοποιούν οι μαθητές/τριες για να ακούν τα αγαπημένα τους τραγούδια σε οπτικοποιημένη μορφή. Με άλλα λόγια, οι μαθητές/τριες δεν αρκούνται σε έναν σημειωτικό τρόπο που είναι ο ήχος, αλλά επιδιώκουν το ρεπερτόριο που ακούν να είναι εμπλουτισμένο με περισσότερους από έναν σημειωτικούς τρόπους, όπως κίνηση και εικόνα. Υψηλά στις προτιμήσεις των μαθητών φαίνεται να είναι και η ενασχόληση με ομαδικά και ατομικά ηλεκτρονικά παιχνίδια.

Πίνακας 7: Προτιμήσεις των μαθητών του δείγματος σε έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας (δεκάβαθμη κλίμακα)

Πόσο πολύ σου αρέσει να διαβάζεις τα παρακάτω έντυπα:	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Κόμικς	6,69	3,304
Λογοτεχνικά βιβλία	6,12	3,027
Περιοδικά	5,72	3,198
Εγκυκλοπαιδείες / βιβλία γνώσεων	5,57	3,101
Παραμύθια	5,03	3,291
Λεξικά	4,32	2,763
Εφημερίδες	3,68	3,006

Μελετώντας την προτίμηση των μαθητών στα εξωσχολικά κείμενα μαζικής κουλτούρας έντυπης μορφής, σύμφωνα με τον πίνακα 7, φαίνεται τα κόμικς να αναδεικνύονται πρώτα στις προτιμήσεις τους. Η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων κατατάσσεται δεύτερη στη σειρά προτίμησης των παιδιών, ενώ τρίτη τους επιλογή φαίνεται να είναι η ανάγνωση περιοδικών. Η χρήση εγκυκλοπαιδικών εξωσχολικών εντύπων, βιβλίων γνώσεων και λεξικών δεν συγκαταλέγονται στις προτιμήσεις τους. Τα χαμηλά ποσοστά προτίμησης των μαθητών/τριών Ε' και ΣΤ' Δημοτικού στα παραμύθια, τα οποία κατατάσσονται πέμπτα στην ιεραρχία, θα μπορούσαν να συνδεθούν με το γεγονός ότι τα παιδιά δεν προτιμούν ούτε την ακρόαση παιδικών τραγουδιών ούτε την παρακολούθηση κινουμένων σχεδίων στην τηλεόραση, πιθανότατα επειδή τα συγκεκριμένα κείμενα μαζικής κουλτούρας απευθύνονται σε παιδιά μικρότερης ηλικίας. Τελευταίες στις προτιμήσεις των μαθητών κατατάσσονται οι εφημερίδες.

Στον πίνακα 8,⁶ παρατηρούμε ότι, τα κορίτσια προτιμούν περισσότερο από τα αγόρια να ακούν τραγούδια και να διαβάζουν εξωσχολικά έντυπα, ενώ τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερη προτίμηση στην ενασχόληση με διαδικτυακές δραστηριότητες. Τα τηλεοπτικά κείμενα μαζικής κουλτούρας, τα οποία συνδυάζουν ποικίλους σημειωτικούς τρόπους, όπως γράμματα, εικόνα, κίνηση και ήχο, φαίνεται να

Πίνακας 8: Βαθμός προτίμησης των μαθητών/τριών σε δραστηριότητες οι οποίες εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας ανά φύλο σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση του Independent Samples T-Tests statistical analysis

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες	Φύλο				Διαφορά Μ.Ο	Στατιστική σημαντικότητα
	Κορίτσια		Αγόρια			
	N	Μέσος όρος	N	Μέσος όρος		
Ακούς τραγούδια	74	9.22	85	8.16	1.06	0.001
Παρακολουθείς τηλεοπτικά προγράμματα	74	7.64	87	7.78	0.14	0.817
Μπαίνεις στο διαδίκτυο	72	7.11	83	8.08	0.97	0.029
Διαβάζεις εξωσχολικά έντυπα	74	7.41	86	6.29	1.12	0.005

προτιμώνται σε υψηλό βαθμό και από τα δύο φύλα. Ανάλογη τάση προτίμησης των κοριτσιών στην ανάγνωση εξωσχολικών εντύπων συναντούμε και στη διεθνή βιβλιογραφία (βλ. επίσης Holloway & Valentine 2003), όπου επισημαίνεται ότι τα κορίτσια αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία στη δραστηριότητα αυτή, καθώς έχουν υψηλότερες προσδοκίες για τις αναγνωστικές τους ικανότητες. Η αποφυγή από μέρους των αγοριών πρακτικών που εμπεριέχουν την ανάγνωση διαφόρων εντύπων θα μπορούσε να σχετίζεται με την προσπάθεια οικοδόμησης της ταυτότητας της αρσενικότητάς τους, θεωρώντας την ανάγνωση ως «γυναικεία» δραστηριότητα (βλ. επίσης Millard 1997, Smith & Wilhelm 2002). Κατ' επέκταση, τα κορίτσια, χωρίς βέβαια να είναι η πρώτη τους προτίμηση, φαίνεται να προτιμούν περισσότερο συγκριτικά με τα αγόρια τα έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας, όπου επίσης συνδυάζονται με το γραπτό λόγο και εικόνες.

Όσον αφορά τις προτιμήσεις των παιδιών σε δραστηριότητες που εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας σε σχέση με την εθνοτική τους προέλευση, στον πίνακα 9 παρατηρούμε ότι όλοι/ες οι μαθητές/τριες ανεξάρτητα από την εθνοτική τους προέλευση παρουσίασαν υψηλά ποσοστά προτίμησης στην ακρόαση τραγουδιών και στην παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων, χωρίς στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις. Με άλλα λόγια, τόσο οι Έλληνες/ίδες μαθητές/τριες όσο και οι μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής προτιμούν κείμενα μαζικής κουλτούρας τα οποία έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν σύγχρονους σημειωτικούς τρόπους όπως η κινούμενη εικόνα, ο προφορικός λόγος και η μουσική. Το διαδίκτυο προτιμάται λιγότερο από τους/τις μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής, αν και η διαφορά αυτή δεν χαρακτηρίζεται ως στατιστικώς σημαντική. Τα έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας εμφανίζουν μειωμένα ποσοστά προτίμησης τόσο για τους/τις Έλληνες/ίδες μαθητές/τριες όσο και για τους/τις μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής με στατιστικώς

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Πίνακας 9: Βαθμός προτίμησης των μαθητών/τριών σε δραστηριότητες οι οποίες εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας σύμφωνα με την εθνοτική προέλευση, σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση του Independent Samples T-Tests statistical analysis

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες:	Εθνοτική προέλευση				Διαφορά Μ.Ο	Στατιστική σημαντικότητα
	Ελληνική		αλβανική			
	N	Μέσος όρος	N	Μέσος όρος		
Ακούς τραγούδια	142	8.74	13	8.23	0.51	0.385
Παρακολουθείς τηλεοπτικά προγράμματα	143	7.85	14	6.86	0.99	0.298
Μπαίνεις στο διαδίκτυο	139	7.88	13	5.85	2.03	0.138
Διαβάζεις εξωσχολικά έντυπα	143	7.00	14	4.86	2.14	0.014

σημαντική διαφορά. Συνοψίζοντας, οι μαθητές/τριες τόσο ελληνικής όσο και αλβανικής καταγωγής συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά προτίμησης στην ακρόαση τραγουδιών, στην παρακολούθηση τηλεόρασης και στην πλοήγηση στο διαδίκτυο. Η ανάγνωση εξωσχολικών εντύπων αποτελεί δραστηριότητα, η οποία προτιμάται περισσότερο από τους/τις Έλληνες/ίδες συγκριτικά με τους/τις μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής.

Στον πίνακα 10 φαίνεται ότι οι μαθητές/τριες, ανεξάρτητα από την κοινωνικομορφωτική καταγωγή τους,⁷ έχουν την τάση να προτιμούν σε υψηλό βαθμό τα τραγούδια. Η προτίμηση των παιδιών σε έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας επίσης δεν επηρεάζεται από την κοινωνικομορφωτική καταγωγή. Από την άλλη πλευρά, η προτίμηση των παιδιών σε διαδικτυακά και τηλεοπτικά κείμενα μαζικής κουλτού-

Πίνακας 10: Βαθμός προτίμησης των μαθητών/τριών σε δραστηριότητες οι οποίες εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας ανάλογα με το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής όπου λειτουργεί το σχολείο, σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση του Correlation Analysis

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες:	Κοινωνικό επίπεδο της περιοχής όπου λειτουργεί το σχολείο	
	Pearson correlation	Στατιστική σημαντικότητα
Ακούς τραγούδια	-0.109	0.178
Παρακολουθείς τηλεοπτικά προγράμματα	-0.192	0.004
Μπαίνεις στο διαδίκτυο	0.190	0.019
Διαβάζεις εξωσχολικά έντυπα	-0.046	0.665

ρας φαίνεται να επηρεάζεται από το κοινωνικό τους επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης σε διαδικτυακά κείμενα μαζικής κουλτούρας έχουν οι μαθητές/τριες του σχολείου με το ανώτερο κοινωνικό επίπεδο, ενώ οι μαθητές/τριες του σχολείου με το χαμηλότερο κοινωνικό επίπεδο παρουσιάζουν και το χαμηλότερο βαθμό προτίμησης σε κείμενα του διαδικτύου, όπως δείχνει το θετικό πρόσημο του Pearson's correlation.⁸ Το γεγονός αυτό ενδεχομένως να αποδίδεται στο ότι τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα έχουν την οικονομική δυνατότητα απόκτησης υπολογιστή και σύνδεσης στο διαδίκτυο. Από την άλλη πλευρά, το αρνητικό αριθμητικό πρόσημο του Pearson's correlation στην παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων φανερώνει ότι τα παιδιά του σχολείου με το χαμηλότερο κοινωνικό επίπεδο παρακολουθούν με στατιστικώς σημαντική διαφορά περισσότερη τηλεόραση συγκριτικά με τα παιδιά που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Συνοψίζοντας, η παρακολούθηση τηλεόρασης παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά προτίμησης από μαθητές/τριες των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων συγκριτικά με τους/τις μαθητές/τριες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Η πλοήγηση στο διαδίκτυο προτιμάται περισσότερο από τους/τις μαθητές/τριες των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων, ενώ τα έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας αποτελούν την τελευταία επιλογή των παιδιών όλων των κοινωνικών στρωμάτων.

Πίνακας 11: Βαθμός προτίμησης σε δραστηριότητες οι οποίες εμπεριέχουν κείμενα μαζικής κουλτούρας σύμφωνα με τη σχολική επίδοση των μαθητών/τριών του δείγματος, σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση του Correlation Analysis

Πόσο πολύ σου αρέσει να ασχολείσαι με τις παρακάτω δραστηριότητες:	Σχολική επίδοση	
	Pearson correlation	Στατιστική σημαντικότητα
Ακούς τραγούδια	0.055	0.497
Παρακολουθείς τηλεοπτικά προγράμματα	0.083	0.304
Μπαίνεις στο διαδίκτυο	0.076	0.349
Διαβάζεις εξωσχολικά έντυπα	0.311	0.000

Τέλος, ο πίνακας 11 δείχνει ότι οι προτιμήσεις των παιδιών σε διάφορα κείμενα μαζικής κουλτούρας, πολυτροπικά και μη, δεν συνδέονται με τις σχολικές τους επιδόσεις στο γλωσσικό μάθημα, με εξαίρεση την πρακτική της ανάγνωσης έντυπων εξωσχολικών εντύπων. Πιο αναλυτικά, όπως δείχνει το θετικό πρόσημο του Pearson's correlation, όσο καλύτερες σχολικές επιδόσεις έχουν οι μαθητές στο γλωσσικό μάθημα τόσο περισσότερο προτιμούν την ανάγνωση εξωσχολικών εντύπων. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι τα παιδιά που είναι εξοικειωμένα στο εξωσχολικό τους περιβάλλον με την έντυπη μαζική κουλτούρα εμφανίζουν υψηλότερες πιθανότητες σχολικής επιτυχίας, αφού η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτελεί και σχολική πρακτική. Αντίθετα, η ακρόαση τραγουδιών, η παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων και η πλοήγηση στο διαδίκτυο, που προτιμώνται σε μεγαλύτερο βαθμό συ-

γκριτικά με την ανάγνωση έντυπου υλικού από το σύνολο των μαθητών/τριών (βλ. πίνακα 3), επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό την βελτίωση της σχολικής τους επίδοσης, καθώς συνάδουν σε μικρότερο βαθμό με τις γνωστές σχολικές πρακτικές.⁹

4. Το ισχύον διδακτικό υλικό και οι προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές

Πέρα από τη γνώση των προτιμήσεων των παιδιών, ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η μελέτη του ισχύοντος γλωσσικού διδακτικού υλικού¹⁰ (ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. 2006α και 2006β) για να διαπιστωθεί ο βαθμός που ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και την πραγματικότητα των μαθητών/τριών.

Αναφορικά με το θέμα αυτό έχουν πραγματοποιηθεί κάποιες έρευνες. Οι έρευνες των Φτεριλιάτη & Γκολώνη (2009) και Fterniati (2010) επιδιώκουν μεταξύ άλλων να διαπιστώσουν αν και σε ποιο βαθμό το διδακτικό υλικό για το μάθημα της γλώσσας στο δημοτικό προσφέρει δυνατότητες αξιοποίησης της εμπειρίας των μαθητών/τριών μέσα από τη διδασκαλία με βάση κείμενα της καθημερινής τους ζωής και του ευρύτερου κοινωνικού τους χώρου, ώστε να είναι ελκυστικά για τους/τριες μαθητές/τριες και να άπτονται των ενδιαφερόντων τους, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη συμμετοχή των παιδιών στη μάθηση. Με άλλα λόγια, μελετούν αν και σε ποιο βαθμό τα σχολικά εγχειρίδια και οι κατευθύνσεις για την εφαρμογή τους αξιοποιούν κάποιες από τις βασικές αρχές της τοποθετημένης πρακτικής (situated practice) [New London Group 1996]. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, τα κείμενα διατηρούν την αυθεντική τους μορφή στα διδακτικά εγχειρίδια και δεν κατασκευάζονται ειδικά για τις ανάγκες του γλωσσικού μαθήματος. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι το ποσοστό των κειμένων που δεν είναι λογοτεχνικά και τα οποία ανήκουν κυρίως στο λόγο της πειθούς και στον πληροφοριακό λόγο, είναι υπερδιπλάσιο του ποσοστού των λογοτεχνικών. Το παραπάνω στοιχείο μας δείχνει ότι τα διδακτικά εγχειρίδια έχουν εμπλουτιστεί με κείμενα που εμφανίζονται στον κοινωνικό χώρο, αλλά και οι προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές σταθερά απομακρύνονται από παλαιότερες προσεγγίσεις που έδιναν έμφαση στη λογοτεχνία (πρβλ. την κριτική επισκόπηση των εγχειριδίων του λυκείου στο Αρχάκης & Τσάκωνα 2011). Ωστόσο, η έρευνα των Ντίνα & Ξανθόπουλου (2007), μολοντί επισημαίνει την αύξηση του ποσοστού των αυθεντικών κειμένων στα νέα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας του δημοτικού, θεωρεί ότι τα ποσοστά αυτά δεν είναι ιδιαίτερα υψηλά για διδακτικά εγχειρίδια που στοχεύουν στην εφαρμογή της κειμενοκεντρικής προσέγγισης.

Επίσης, οι έρευνες των Φτεριλιάτη & Μαρκοπούλου (2008) και Fterniati (2009, 2010) αναδεικνύουν ότι στα διδακτικά εγχειρίδια περιλαμβάνεται ένας αρκετά μεγάλος αριθμός πολυτροπικών κειμένων (σχεδόν κατά το ήμισυ) και εντοπίζονται υψηλά ποσοστά παραγωγής πολυτροπικού λόγου, αντικατοπτρίζοντας ως ένα βαθμό

μό τις σύγχρονες εξελίξεις στο χώρο της επικοινωνίας. Οι παραπάνω έρευνες συμπεραίνουν ότι οι αλλαγές που σημειώθηκαν στο επικοινωνιακό τοπίο και στην πραγματικότητα των παιδιών, κυρίως λόγω των νέων τεχνολογιών, επηρέασαν τη διαμόρφωση του ισχύοντος διδακτικού υλικού. Όπως υποστηρίζεται, η ύπαρξη πολυτροπικών κειμένων στα διδακτικά εγχειρίδια και τα υψηλά ποσοστά δραστηριοτήτων παραγωγής πολυτροπικού λόγου δηλώνουν ότι έχουν ληφθεί υπόψη οι κειμενικές παραστάσεις των μαθητών/τριών, καθώς ένα μεγάλο μέρος των κειμένων του κοινωνικού τους χώρου είναι πλέον πολυτροπικά.

Ωστόσο, και στις έρευνες των Φτερνιάτη & Μαρχοπούλου (2008), Fterniati (2009, 2010), αλλά και σε εκείνη των Ντίνα & Κουκουρίκου (2011) επισημαίνεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις πολυτροπικών κειμένων προς επεξεργασία επιλέγονται κείμενα που εμφανίζουν συνδυασμό μόνο γραπτού λόγου και εικόνας και σε λίγες περιπτώσεις υπάρχει εμφάνιση άλλου τρόπου (mode), όπως ήχου, κινούμενης εικόνας, ή απεικόνιση άλλου μέσου (medium), όπως Η/Υ, τηλεόρασης, εκτός της τυπωμένης σελίδας. Ακόμη, παρατηρείται περιορισμένη εξέταση και διδασκαλία των τρόπων που συνθέτουν τα συγκεκριμένα κείμενα. Σχετικά με την παραγωγή πολυτροπικών κειμένων έχει καταβληθεί επίσης σημαντική προσπάθεια όσον αφορά την καθοδήγηση για την παραγωγή τους. Ωστόσο, δεν ευνοείται από τις δραστηριότητες η παραγωγή διαφορετικών ειδών πολυτροπικού λόγου και η χρήση ποικιλίας τρόπων και μέσων. Μάλιστα, οι Ντίνας & Κουκουρίκου (2011) διαπιστώνουν την κυριαρχία των γλωσσικών στοιχείων στο σημειωτικό τοπίο, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις των παιδιών, οι σχετικές με τους διάφορους τύπους πολυτροπικών κειμένων που τα περιβάλλουν, δε λαμβάνονται υπόψη σε ικανοποιητικό βαθμό.

5. Συζήτηση και συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, οι μαθητές/τριες της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού δηλώνουν ότι προτιμούν σε υψηλό βαθμό να ακούν τραγούδια, στη συνέχεια να παρακολουθούν τηλεοπτικά προγράμματα και να πλοηγούνται στο διαδίκτυο, κυρίως για να ακούν τα αγαπημένα τους τραγούδια σε οπτικοποιημένη μορφή (αλλά και να βλέπουν βίντεο και να παίζουν παιχνίδια), ενώ προτιμούν λιγότερο από όλα τα παραπάνω την ανάγνωση έντυπων κειμένων μαζικής κουλτούρας. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το είδος των τραγουδιών που ακούν τα παιδιά, στις προτιμήσεις τους συγκαταλέγονται τα σύγχρονα τραγούδια με μοντέρνους ρυθμούς, σε αντίθεση με τα παραδοσιακά/δημοτικά και τα ρεμπέτικα. Όσον αφορά τις τηλεοπτικές προτιμήσεις των παιδιών, οι μαθητές/τριες δηλώνουν ότι προτιμούν περισσότερο τις ψυχαγωγικού τύπου εκπομπές, ενώ στις προτιμήσεις τους εντάσσονται πολύ λίγο οι ενημερωτικές εκπομπές. Από τα έντυπα κείμενα, τα παιδιά προτιμούν περισσότερο να διαβάζουν κόμικς.

Μελετώντας τις πρακτικές γραμματισμού των παιδιών σε σχέση με τον παράγοντα του φύλου, παρατηρήσαμε ότι η παρακολούθηση τηλεόρασης δηλώνεται ως αγαπημένη ενασχόληση των παιδιών και των δύο φύλων. Τα κορίτσια δηλώνουν ότι προτιμούν περισσότερο από τα αγόρια να ακούν τραγούδια, ενώ τα αγόρια κατά δήλωση τους προτιμούν σε μεγαλύτερο βαθμό την ενασχόληση με διαδικτυακές δραστηριότητες. Η ανάγνωση εξωσχολικών εντύπων αποτελεί δραστηριότητα την οποία δηλώνουν ότι προτιμούν περισσότερο τα κορίτσια, αν και κατατάσσεται χαμηλά στις προτιμήσεις και των δύο φύλων. Η δήλωση αναγνωστικής προτίμησης εξωσχολικών εντύπων επηρεάζεται από την εθνοτική προέλευση, καθώς οι μαθητές ελληνικής καταγωγής προτιμούν την συγκεκριμένη δραστηριότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από τους μαθητές αλβανικής καταγωγής. Το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής στην οποία λειτουργεί το σχολείο σχετίζεται με το βαθμό που τα παιδιά δείχνουν να προτιμούν την πλοήγηση στο διαδίκτυο, δεδομένου ότι προτιμάται περισσότερο από τους/τις μαθητές/τριες των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων συγκριτικά με τα παιδιά που προέρχονται από λιγότερο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα. Η δήλωση προτίμησης των παιδιών σε διάφορα έντυπα κειμενικά είδη μαζικής κουλτούρας, φαίνεται να συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με τις υψηλότερες σχολικές επιδόσεις στο γλωσσικό μάθημα, και αντιστρόφως.

Συνοψίζοντας, τα παιδιά δηλώνουν ότι προτιμούν λιγότερο τα έντυπα κείμενα μαζικής κουλτούρας που έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν μόνο το γραπτό λόγο και την εικόνα, ενώ υπάρχει η τάση να προτιμούν τα τραγούδια μέσω διαδικτύου και κείμενα της τηλεοπτικής μαζικής κουλτούρας, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν σύγχρονους σημειωτικούς τρόπους της ψηφιακής τεχνολογίας, όπως εικόνα, κίνηση και ήχο.

Όπως φαίνεται και από την παρουσίαση των ερευνών που αφορούν τις δυνατότητες του ισχύοντος διδακτικού υλικού (βλ. κεφάλαιο 4) ανάμεσα στις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών και στις προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές για το μάθημα της γλώσσας στο ελληνικό δημοτικό σχολείο εντοπίζεται σημαντική αναντιστοιχία (home-school mismatch hypothesis, Luke 2004). Παρά το γεγονός ότι πολυτροπικά κειμενικά είδη από τη μαζική κουλτούρα έχουν ενταχθεί στα ισχύοντα σχολικά εγχειρίδια (βλ. κεφάλαιο 4), ο γραπτός λόγος και οι ακίνητες εικόνες τείνουν να κυριαρχούν στο γλωσσικό μάθημα, όχι όμως και στις συνήθειες των παιδιών όπως καταγράφονται στην παρούσα έρευνα (βλ. κεφάλαιο 3). Ως εκ τούτου, οι προτιμήσεις των μαθητών/τριών στη μαζική κουλτούρα θα μπορούσαν μελλοντικά να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη γλωσσικού διδακτικού υλικού, βασισμένου σε τέτοιου είδους κείμενα, ώστε να εμπλουτιστεί το ενυπάρχον διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα, να επικαιροποιηθεί και να είναι συμβατό με τις ανάγκες και την πραγματικότητα των παιδιών και, παράλληλα, ελκυστικό και ενδιαφέρον γι' αυτά. Άλλωστε, το πρόσφατα εκπονηθέν Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΥΠΕΠΘ. Π.Ι 2011), το οποίο εφαρμόζεται πιλοτικά για τα έτη 2011-

2012 και 2012-2013, προβλέπει την επεξεργασία και παραγωγή λόγου μέσω διδακτικών σεναρίων, που θα εκπονούν οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/τριες, βασισμένων στις νέες τεχνολογίες. Κατ' επέκταση, είναι ιδιαίτερα σημαντικό ο εκπαιδευτικός να είναι γνώστης των προτιμήσεων των μαθητών/τριών σε κείμενα μαζικής κουλτούρας, δεδομένου ότι το Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο πρόκειται σύντομα να ισχύσει, παρέχει δυνατότητα αντικατάστασης των κειμένων των εγχειριδίων από μεγαλύτερη ποικιλία κειμένων (ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, ταινίες, διαδικτυακές σελίδες κ.τ.ό.), όταν είναι επίκαιρα και εμπίπτουν στα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών.

Κατ' επέκταση, το γλωσσικό διδακτικό υλικό θα μπορούσε να απεμπλακεί από την έντυπη μορφή του, καθώς αυτή αδυνατεί να εκμεταλλευτεί τη χρήση ορισμένων τρόπων, όπως ο ήχος και η κινούμενη εικόνα, τα οποία εντάσσονται στις προτιμήσεις των παιδιών, και να εμπλουτιστεί με ηλεκτρονικό και διαδικτυακό υλικό (π.χ. CDs, links). Το εγχείρημα αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω δραστηριοτήτων επεξεργασίας κειμένων που ο/η μαθητής/τρια¹¹ ή ο/η εκπαιδευτικός θα μεταφέρει στην τάξη, όπως για παράδειγμα, η ανάλυση μιας αγαπημένης τηλεοπτικής εκπομπής των παιδιών ή ενός αγαπημένου μουσικού βιντεοκλίπ. Παράλληλα, η χρήση διαφορετικού μέσου από το συνηθισμένο (διδακτικό εγχειρίδιο σε έντυπη μορφή), θα μπορούσε να συμβάλει στη διδασκαλία της πολυτροπικότητας και στην ανάπτυξη πολυτροπικών εμπειριών. Άλλωστε, τα τηλεοπτικά και διαδικτυακά κείμενα εμπεριέχουν το συνδυασμό κινούμενης εικόνας και ήχου, σημειωτικοί τρόποι οι οποίοι προτιμώνται σημαντικά από όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες. Ωστόσο, στο επίπεδο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα εντόπισε περιπτώσεις παιδιών, όπως τα κορίτσια, οι μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής και τα παιδιά που προέρχονται από σχολείο με χαμηλό κοινωνικό επίπεδο, τα οποία δηλώνουν ότι δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με το διαδίκτυο. Η παραπάνω στάση θα μπορούσε μέσα από τη διδασκαλία να αλλάξει, εφόσον βέβαια μία τέτοια αλλαγή κρίνεται θετική.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε τέτοιου είδους θέματα και πρακτικές κρίνεται αναγκαία, καθώς εντείνεται καθημερινά η ανάγκη νέων προσεγγίσεων ανάπτυξης του γραμματισμού.

6. Βιβλιογραφία

- Alvermann, D., Moon, J. & Hagoood, M. (1999). *Popular Culture in the Classroom*. Newark, DE & Chicago: International Reading Association and the National Reading Conference.
- Archakis, A., Fterniati, A. Papazachariou, D., Tsakona, V. & Tsami, V. (υπό δημοσίευση). Mapping elementary school students' preferences for mass cultural literacy practices. Στα πρακτικά του διεθνούς συνεδρίου "Education across Borders", Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα, Ελλάδα, 5-7 Οκτωβρίου 2012.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2011). *Ταυτότητες, αφηγήσεις και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

- Barton, D. (1994). *An Introduction to the Ecology of Written Language*. Oxford: Blackwell.
- Baynham, M. (2002). *Πρακτικές γραμματισμού*. μτφρ. Μ. Αραποπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Fterniati, A. (2009). Teaching Multimodality in Greek Elementary School Language Arts. *The International Journal of Learning*, 16 (4), 299-326.
- Fterniati, A. (2010). Literacy Pedagogy and Multiliteracies in Greek Elementary School Language Arts. *The International Journal of Learning*, 17(3), 319-350.
- Holloway, S. & Valentine, G. (2003). *Cyberkids. Children in the Information Age*. London: Routledge.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2011). Ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού των εφήβων: Ερωτηματολόγιο. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 14 σελίδες. Στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα (<http://www.greek-language.gr/greekLang/files/document/practice/questionnaire.pdf>, Τελευταία προσπέλαση: 10/10/12).
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London & New York: Routledge.
- Kress, G. (2010). *Multimodality. A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. London & New York: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. London & New York: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1998). Front pages: (The critical) analysis of newspaper layout. In A. Bell & P. Garret (Eds.), *Approaches to Media Discourse* (pp. 186-219). Oxford: Blackwell.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2004). *Multimodal Discourse. The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Edward Arnold.
- Luke, A. (2004). On the material consequences of literacy. *Language & Education*, 18(4), 331-335.
- Marsh, J. (2004). The techno-literacy practices of young children. *Journal of Early Childhood Research*, 2(1), 51-66.
- Marsh, J., Brooks, G., Hughes, J., Ritchie, L., Roberts, S. & Wright, K. (2005). Digital beginnings: Young children's use of popular culture, media and new technologies. University of Sheffield: Literacy Research Center. (<http://www.digitalbeginnings.shef.ac.uk/DigitalBeginningsReport.pdf> Τελευταία προσπέλαση: 19/8/2012).
- Millard, E. (1997) *Differently Literate: Boys, Girls and the Schooling of Literacy*. London: Falmer Press.
- Morrell, E. (2002). Toward a critical pedagogy of popular culture: Literacy development among urban youth. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 46(1), 72-77.
- New London Group. (1996). A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Future. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60-92.
- Ντίνας, Κ. & Κουκουρίκου, Α. (2011). Η παραγωγή πολυτροπικών κειμένων στα νέα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας του Δημοτικού σχολείου. Στο Πουρκός Μ. & Κατσαρού, Ε. (επιμ.) *Βίωμα, Μεταφορά και Πολυτροπικότητα: Εφαρμογές στην Επικοινωνία την Εκπαίδευση, τη Μάθηση και τη Γνώση*. (<http://www.nissides.gr/greek/parts/44.pdf>. Τελευταία πρόσβαση: 1/9/2012).

- Ντίνας, Κ. & Ξανθόπουλος, Α. (2007). Η διδασκαλία των κειμενικών ειδών στα νέα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο (Γ', Ε' και ΣΤ' τάξεις). Στο Γ. Δ. Καψάλης & Α. Π. Κατσίκης (επιμ.), *Πρακτικά συνεδρίου Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας. 17-20 Μαΐου 2007, Ιωάννινα*, 588-596.
- Smith, M. W. & Wilhelm, J. D. (2002). *Reading Don't Fix no Chevys: Literacy in the Lives of Young Men*. Portsmouth: Heinemann.
- Stevens, L. (2004). *South Park and society: Instructional and curricular implications of popular culture in the classroom. Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 44(6), 548-555.
- ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. (2003). ΦΕΚ, τεύχος Β', αρ. φύλλου 303/13-03-03, τόμος Α'. Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο.
- ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. (2006α). *Γλώσσα (για την Α' έως και τη ΣΤ' Τάξη του Δημοτικού, 17 τεύχη)*. Αθήνα: ΟΕΒΔ.
- ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. (2006β). *Γλώσσα. Βιβλίο Δασκάλου (για την Α' έως και την ΣΤ' Τάξη του Δημοτικού, 6 τεύχη)*. Αθήνα: ΟΕΒΔ.
- ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. (2011). Πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας και της λογοτεχνίας στο δημοτικό σχολείο. Στο *Ψηφιακό σχολείο*. (<http://digitalschool.minedu.gov.gr> Τελευταία Προσπέλαση: 23/10/2012).
- van Leeuwen, T. (2005). *Introducing Social Semiotics*. London: Routledge.
- Φτερνιατή, Α. (2001). *Η παραγωγή γραπτού λόγου στο σχολείο: Η σύγχρονη πρακτική και η επικοινωνιακή ικανότητα*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Φτερνιατή, Α. & Γκολώνη, Β. (2009). Γραμματισμός, πολυγραμματισμοί και πολιτειότητα. Ανακοίνωση στο 2^ο Διεθνές Νοτιο-ευρωπαϊκό και Μεσογειακό Συνέδριο με θέμα *Ταυτότητα, Πολιτειότητα και Πολιτισμός*. Πάτρα, 13-14 Νοεμβρίου.
- Φτερνιατή, Α. & Μαρκοπούλου, Μ. (2008). Πολυγραμματισμοί και διδακτικό υλικό για το μάθημα της Γλώσσας στο δημοτικό σχολείο. Στο Π. Γεωργογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά 1ου διεθνούς συνεδρίου Επιστημονικός Διάλογος για την Ελληνική Εκπαίδευση. Τυπική, μη Τυπική και Άτυπη Εκπαίδευση στην Ελλάδα, 28-30 Νοεμβρίου 2008*. Αθήνα, 367-378.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία χρηματοδοτείται από το ερευνητικό πρόγραμμα Θαλής (2011-2015), με τίτλο: «Γλωσσική ποικιλότητα και γλωσσικές ιδεολογίες στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: Σχεδιασμός, ανάπτυξη και αξιολόγηση παιδαγωγικού υλικού για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης» (Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Πολιτισμού & Αθλητισμού, Κωδικός ID: MIS 375599).
2. Η εκπαίδευση των γονιών κατηγοριοποιήθηκε σε δεκάβαθμη κλίμακα, όπου 1 = καμία εκπαίδευση, 2 = πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 3 = έναρξη αλλά όχι ολοκλήρωση του γυμνασίου, 4 = ολοκλήρωση του γυμνασίου, 5 = έναρξη αλλά όχι ολοκλήρωση του λυκείου, 6 = ολοκλήρωση του λυκείου, 7 = έναρξη αλλά όχι ολοκλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 8 = κάτοχος τίτλου από τεχνολογικό ίδρυμα (Τ.Ε.Ι), 9 = κάτοχος πανεπιστημιακού προπτυχιακού τίτλου, 10 = κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου ή διδακτορικού.
3. Συνολικά οι αλλοδαποί/ές μαθητές/τριες του δείγματος αριθμούσαν τους 18. Από αυτά τα παιδιά

τα 14 ήταν αλβανικής καταγωγής, 1 ουκρανικής, 1 βουλγαρικής, 1 ρουμανικής και 1 παιδί δεν είχε απαντήσει στο σχετικό ερώτημα. Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα αυτά προκύπτει ότι οι αλβανοί/ίδες μαθητές/τριες αποτελούν το 77,78% των αλλοδαπών μαθητών/τριών του δείγματος. Ως ξεχωριστή εθνοτική ομάδα αντιμετωπίζονται και οι μαθητές/τριες Ρομά, καθώς διαφοροποιούνται ως προς το κοινωνιοπολιτισμικό τους επίπεδο τόσο από τους/τις μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής όσο και από τους/τις Έλληνες/ίδες. Ωστόσο, οι Ρομά μαθητές/τριες ήταν 4, δείγμα πολύ μικρό για να μας παρέχει ενδείξεις για τις πρακτικές γραμματισμού των συγκεκριμένων παιδιών.

4. Για τη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου μελετήθηκε το ερωτηματολόγιο που στοχεύει στην ανίχνευση πρακτικών γραμματισμού των νηπίων στο πλαίσιο του ίδιου ερευνητικού προγράμματος (βλ. υποσημείωση 1) και το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα του Κουτσογιάννη (2011). Για την ανίχνευση της εθνοτικής προέλευσης των μαθητών/τριών αξιοποιήθηκε τμήμα του ερωτηματολογίου που σχεδιάστηκε για τη συλλογή υλικού στο ερευνητικό πρόγραμμα (ΕΣΠΑ: 2007-2013): «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» (Επιστημονική υπεύθυνη: καθ. Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη) και πιο συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου υπάγεται στην Δράση 5.1.: «Ανίχνευση αναγκών για την ενίσχυση της γλώσσας καταγωγής των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών» (Επιστημονική υπεύθυνη: καθ. Αγγελική Κοιλιάρη). Για τον προσδιορισμό του μορφωτικού επιπέδου των γονιών αξιοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε για την διεξαγωγή έρευνας της Φτερνιάτη (2001).
5. Δεν υπήρχε επιλογή για θέατρο στην τηλεόραση, καθώς τέτοιου είδους τηλεοπτικές προβολές είναι περιορισμένες έως ανύπαρκτες.
6. Για αυτόν τον πίνακα και για όσους ακολουθούν, οι αριθμητικές τιμές που σημειώνονται με έντονη γραμματοσειρά δείχνουν ότι οι διαφορές μεταξύ των μεταβλητών εμφανίζουν στατιστική σημαντικότητα.
7. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1, τα πέντε σχολεία κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής στην οποία λειτουργούν σε χαμηλό (1 σχολείο), μέτριο (2 σχολεία) και υψηλό (2 σχολεία). Στον πίνακα 1 φαίνεται επίσης ότι το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής κάθε σχολείου συμβαδίζει με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των μαθητών που φοιτούν σ' αυτά.
8. Η απουσία αρνητικού πρόσημου στη στήλη του Pearson correlation δείχνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης και της εξαρτημένης μεταβλητής είναι ανάλογη, ενώ η παρουσία του αρνητικού πρόσημου στο σημείο αυτό θα δήλωνε ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης και της εξαρτημένης μεταβλητής είναι αντιστρόφως ανάλογη.
9. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των σχολικών επιδόσεων των παιδιών και των πρακτικών γραμματισμού χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, η οποία, ωστόσο, υπερβαίνει το στόχο της παρούσας εργασίας.
10. Όταν αναφερόμαστε στο διδακτικό υλικό εννοούμε τα εγχειρίδια για το μαθητή και τα βιβλία δασκάλου. Οι διδακτικές πρακτικές καθορίζονται από τις κατευθύνσεις και τις οδηγίες που δίνονται από το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα (ΥΠΕΠΘ. Π.Ι. 2003), αλλά και από τα βιβλία δασκάλου.
11. Ο/η εκπαιδευτικός καλό θα ήταν να εισαγάγει πρακτικές που θα εμπλέκουν όλο και περισσότερο τους μαθητές του στην προετοιμασία, υλοποίηση και αξιολόγηση της μαθησιακής διαδικασίας. Τα παραπάνω παρέχουν περισσότερες εγγυήσεις ότι οι μαθητές/τριες θα αξιοποιήσουν την εμπειρία τους από κείμενα της καθημερινής τους ζωής, και θα εξασφαλίζεται έτσι το ενδιαφέρον και η συμμετοχή τους στη μάθηση (βλ. New London Group, 1996), παρά όταν τους δίνονται έτοιμα τα κείμενα, ακόμα κι αν καλύπτουν τις προϋποθέσεις που αναφέρονται παρακάτω.

